

ki so mogli društvu v marsičem koristiti. Dostikrat so to bili tudi bogati osvobojeni sužnji, na katerih radodarnost so člani računali. Društveni prostor se je imenoval schola. Tukaj so se vršila glavna društvena zborovanja, conventus. Konvent je volil društvene funkcionarje in njemu so morali magistri po poteku službovanja polagati račune.

Zgoraj imenovani napisi iz Akvinka pa nam omogočajo še več pogleda v žitje in bitje teh rojaških društev, kakor so jih imeli med drugimi tudi Emonci v Savariji. Ni jim šlo edinole za shajanje in združevanje v tujini živečih rojakov, niti ne le za gojitev domačih kultov, — ta društva so bila tudi nekaka pogrebna društva, collegia funeraticia, ki so plačevala pogrebne stroške za umrle člane ali so k temu vsaj prispevala. V starem Rimu ni bilo mestnih ali privatnih pogrebnih zavodov, kakor danes, nego so se za to brigala razna združenja, kakor cehi in stanovska društva; tudi mlado krščanstvo in razne poganske verske družbe so v tem pogledu nadomestile današnje pogrebne zavode. Zelo zanimiv je napis kölnskih trgovcev v Akvinku, ki omenja prispevek od 72 denarjev za spomenik. Ker gre tu za večjo sezidano grobnico, so bili stroški seveda večji kot 72 denarjev. Vsota, ki jo je plačal kolegij civium Agrippinensium, se pa zdi, da je normalen pogrebni prispevek, ki so ga plačevala tudi druga collegia funeraticia, n. pr. tudi collegium cultorum Dianae et Antinoi v Lanuviju, čigar društvena pravila so nam ohranjena v napisu (CIL XIV 2112). Imenovana bratovščina plača svojim članom v primeru smrti (izjema samomor)

300 sestercev = 75 denarjev za pogrebne stroške, pri čemer je odšteta majhna vsota, ki se je razdelila kot prispevek za stroške društvenim članom, ki so se udeležili pogreba.

Arheološke najdbe nam lepo kažejo, da so bili ravno trgovci pionirji rimske kulture. Ne samo, da so že pred rimsko vojsko prišli v najbolj oddaljene kraje, nego so bili, kakor smo videli, tudi med prvimi naseljenci v novo osvojenih provincah. Iz njihovih naselbin ob velikih vojaških taboriščih (canabae) so se razvila čisto velika mesta. Bili so pa tudi prvi, ki so trpeli, če so se še ne popolnoma pomirjeni provinciali uprli rimskemu jarmu, kakor ravno v Panoniji ob začetku velikega upora leta 6. po Kr. Udruženje emonskih trgovcev v Savariji pa je cvetelo v mirni periodi rimskega cesarstva. Trgovina je gotovo uspevala, kar lahko domnevamo po lepem nagrobnem spomeniku Lucija, sina Maksima v istem mestu.

Zanimivo bi bilo vedeti, ali niso Emonci imeli tudi drugod svojih trgovskih postojank. Odgovora na to sicer ne moremo dati, ker nam manjkajo dokazi, je pa malo verjetno, da bi bili igrali v rimski trgovini izven ožjega ozemlja kako posebno vlogo, kakor n. pr. Sirci ali Afrikanci, ki jih srečujemo celo v Celeji. Iliri so sloveli bolj kot odlični vojaki, kakor kot trgovci, in tako srečujemo Emonce pogosto v vrstah rimskih pretorijancev, v cohortes urbanae in v ostali vojski, ne poznamo pa do zdaj izven Panonije nobenega napisa, ki bi omenil kakega privatnika iz Emone.

RAZSTAVA SLOVENSKEGA NOVINARSTVA

A N T E G A B E R

Razstava je imela namen proslaviti kar dva važna jubileja, namreč 140letnico prvega pravega časnika na slovanskem jugu, Vodnikovih »Lublanskih Noviz«, in tridesetletnico pričetkov organizacije slovenskih poklicnih novinarjev.

Pripravljalni odbor s predsednikom *Sašo Železnikarjem* so sestavili z novinarji vred tudi njih stanovski sosodje, organizirani v *Društvu tiskarnarjev v Sloveniji*, v *Zvezni organizaciji Zveze grafičnih delavcev in delavk Jugoslavije* ter v ljubljanski podružnici *Udruženja grafičnih faktorjev*, prav tako pa glavna podjetja, ki tiskajo ali izdajajo časnike in časopise, ter odlični zastopniki naše znanosti in gospodarstva, predvsem seveda *Ljubljanskega velesejma*. Kar se zadnjega tiče, smemo podčrtati brez pretiravanja, da je g. *dr. Fran Windischer* kot zastopnik velesejma s svojo razsodnostjo odločilno spodbujal malodušne, ravnatelj gosp. *dr. Milan Dular* je pa s svojo organizatorno in razstavnotehnično rutino v zvrhani meri izpolnil svojo dolžnost kot tehnični vodja razstave.

Dosedanjo šablono častnih odborov so novinarji takoj v začetku zavrgli in sklenili poiskati dignitarje med seboj. Samo poklicni novinarji, torej sami redni

člani slovenske novinarske organizacije naj reprezentirajo slovensko novinarstvo pred svetom! In na edini novinarski praznik v letu, 1. majnika, je razstavo v vseh listih napovedal oklic »slovenski javnosti«, ki so ga podpisali trije redni člani ljubljanske sekcije Jugoslovenskega novinarskega združenja torej poklicni novinarji, ministri *dr. Anton Korošec*, *dr. Albert Kramer* in *dr. Fran Kulovec*.

Oklic je prirediteljem povsod odprl vrata: v ministrstvih in poslanstvih, na banovini in pri županih, v škofiji in proštiji, samostanih in župniščih, v javnih in privatnih knjižnicah, muzejih in zbirkah, v tovarnah in delavnicah, skratka, vse civilne, vojaške in cerkvene oblasti, zavodi in ustanove ter podjetja in vsi sloji, ki so jih prireditelji prosili za to ali ono, so radi ustregli in pomagali. *Spet je prva prihitela z največjim darilom Mestna občina Ljubljanska*.

Kar se inozemstva tiče, moramo biti posebno hvaležni Nemčiji. Ko so jeseni l. 1936. nemški novinarji obiskali Jugoslavijo in tudi svoje slovenske tovariše, je vodja nemške ekscurzije, vladni svetnik *Wilfrid Bade* iz Drž. ministrstva za ljudsko svetlo in propagando, pripravljalnemu odboru obljubil svojo podporo in v kratkem smo od predsednika *Nemške novinoznan-*

ske zveze tajnega svetnika univ. prof. dr. Waltherja Heide-ja dobili zagotovilo, da nam nemška strokovna znanost da na razpolago vse, kar bi želeli, zlasti pa tudi svoj velik vpliv za posredovanje. Hkrati se je ponudil tudi znameniti univ. prof. dr. Karl d' Ester, direktor Instituta za novinoznanstvo na univerzi v Monakovem, ki je menda vodilno sodeloval pri vseh podobnih razstavah. S tako protekcijo je bilo skromnemu slovenskemu novinarju mogoče, da je v Berlinu z uspehom obiskal dolgo vrsto raznih referentov v petih palačah treh ministrstev v enem dnevu! Odločilni ministerialni svetnik je celo zagotovil, da bi ne imel ničesar proti posojilu »brizinških spomenikov«, toda nismo si upali prevzeti odgovornosti ter je zato Bavarska drž. biblioteka v Monakovem našo skromnost nagradila s posojilom vseh dragocenih unikatov in redkih tiskov 16. stol., kar smo jih ji naštel, ter nam za nameček seznam naših želja še dopolnila z najredkejšimi originali. Podobno je bilo pri višj. inž. Götschu v Wernerwerkkih svetovnega podjetja a. d. Siemens & Halske, pri filmski družbi Tobis, pri tajniku Wilkenu Drž. zveze nemških novinskih založnikov, pri Scherlovem direktorju Zimmermannu, pri vodstvu NSDAP, v tiskarni Steiniger, v Drž. poštnem ministrstvu, posebno pa v veletiskarni J. Müller & Sohn, ki v Monakovem in Berlinu tiska »Völkischer Beobachter« in je kar podarila 9 tako ogromnih fotografij, da so se paviljoni velesejma izkazali mnogo prenzki in sploh premajhni za njih namestitvev. Skratka, novinarski tovariši vladni svetnik Bade in uradni svetnik Giese v Drž. ministrstvu za ljudsko prosveto in narodno propagando, zlasti pa tajni svetnik dr. Heide so nam povsod tako pripravili pot, da je bilo za razstavo na razpolago preveč gradiva in smo ga morali hvaležno odklanjati, ker za tako množino nismo zmogli stroškov niti za prevoz. Vseh teh uspehov bi pa seveda ne bilo brez vplivnega priporočila beograjskega nemškega poslanika, gospoda von Heerena, in brez simpatij njegovega tiskovnega atašeya dr. Hribovschka, zlasti pa tudi ne brez naklonjenosti našega berlinskega poslanika, pooblaščenega ministra dr. Aleksandra Cincar-Markovića in njegovega tiskovnega atašeya Miloša Crnjanskega. Pozabiti tudi ne smemo, da je bila po posredovanju Ljubljanskega velesejma med prvimi pomagači uprava velesejma v Kölnu.

Kako požrtvovalen je idealizem za mednarodno znanost, je pa pokazal učenjak svetovnega slovesa, univ. prof. dr. Karl d' Ester, ki je zares vsestransko podpiral prireditelje s svojimi izkušnjami in nasveti. Poslal je stotine raznovrstnega gradiva, med drugim tudi model rotacijskega stroja, ki ga je izdelala svetovna tovarna M. A. N. Pomagal je z več svojimi pomagači in je s svojim asistentom dr. Willyjem Klutentreterjem žrtvoval celo počitnice, naposled je pa ob svojem večdnevem obisku preštudiral vse podrobnosti razstave in jo naposled dobrohotno opisal v osrednjem mednarodnem strokovnem glasilu »Zeitungswissenschaft« in na drugih mestih z najlaskavejšo pohvalo kot prireditev mednarodnega pomena in koristi, hkrati je pa prirediteljem razstave in piscem razstavne knjige izrekel zahvalo mednarodne znanosti.

Pri študiju katalogov dosedanjih podobnih razstav in po primerjanju programov sem se odločil za raz-

Nj. Vel. kraljica Marija na razstavi. Na levi dvorna dama ga. Franja dr. Tavčarjeva, poleg Njenega Vellčanstva predsednik Ljubljanskega velesejma g. Fr. Bonač

delitev razstave na danem prostoru po novinoznanskih vodilih. Prvi paviljon je bil določen za govornje in pete novine ter za novine v živih slikah, v drugem paviljonu so bile prikazane novine v podobah, trije paviljoni so bili pa za prikaz in obdelavo pisanih in tiskanih novin. Toda takoj se je pokazalo, da je mnogo premalo prostora in časa, zato pa tudi mnogo premalo delovnih sil, a v glavnem je bilo mnogo, mnogo premalo sredstev. Drugje take razstave pripravljajo čete strokovnjakov po več let z milijonskimi krediti!

Ljubljanska sekcija JNU je sicer šla do skrajnosti, ko je sklenila za razstavo tvegati velik del pokojninskega sklada. Ta skoraj prevelika žrtev je pa najmočnejši dokaz za idealizem slovenskih novinarjev in bi bila morala zato na razstavi imeti najčastnejši prostor. Neprestano darovanje slovenskega novinarja za narod je bilo itak dokazano z zgodovino našega novinarstva. Kdor koli je pri ogledovanju razstave tudi mislil, je moral videti, da napredek in uspehi našega naroda temelje na novinarskih žrtvah. Od Trubarja, onemoglega od žrtvovanja, mimo Valvasorja, barona na beraški palici, pa do vpkojenega Valentina Vodnika, Levstika, Jurčiča, Tomšiča, Lipeta Haderlapa brez groba in do dolge, nepretrgane vrste drugih, z imenom in brez njega, do dandanašnjih dni.

Najstarejša in tudi prvotna oblika novin ter obnem najmodernejši načini poročanja novic bi bili po načrtu morali biti prikazani v paviljonu »K«, ker je bil ta precej odročni paviljon namenjen govornim in petim ter novinam v živih slikah. Na žalost iz prej navedenih vzrokov in zaradi pomnoženih poklicnih nalog ob velesejmu in razstavi novinarji niso mogli prirediti »ustnih novin«, ko bi bili svoje prispevke sami govorili pred občinstvom. Zato je pa ljublj. radijsko-oddajna postaja, ki je na razstavi v paviljonu »J« uredila svojo zares poučno podružnico in oddajo na kratke valove, redno oddajala dnevna poročila in tudi pete novine, namreč odlično predvajane epske narodne pesmi in moritate, ki so jih z razumevanjem za folkloro in stil pripravili nekateri člani Akademškega pevskega zbora. Nameravani ali vsaj v načrtu so bili tudi koncerti in gledališke prireditve, toda vse to je bilo nemogoče, ker so do otvoritve trajale počitnice, ko v Ljubljani ni mogoče zbrati niti kvarteta k skušnji. Navzlic temu smo se pa postavili, ka-

Po otvoritvi so si gostje ogledali razstavo

Od leve proti desni: predsednik Ljublj. velesojma Fr. Bonač, častna predsednika minister dr. Fr. Kramer in minister dr. A. Korošec, zastopnik Nj. Vel. kralja general Dodić, tajnik A. Gaber in nadškof Ujčič

kor se niso še na nobeni drugi taki razstavi, kar še posebno naglašajo inozemska kritika. Da, »es war ein guter Gedanke« in Akademski pevski zbor naj ne pozabi na to spodbudo in prav hvaležno nalogo! Kaj pa, če bi kdaj poskusili s takim novinarskim koncertom s solisti, zborom in baletom? Sicer pa ne maramo posegati v delokrog našega narodnega gledališča, ki ima ves aparat za praznovanje najrazličnejših jubilejev.

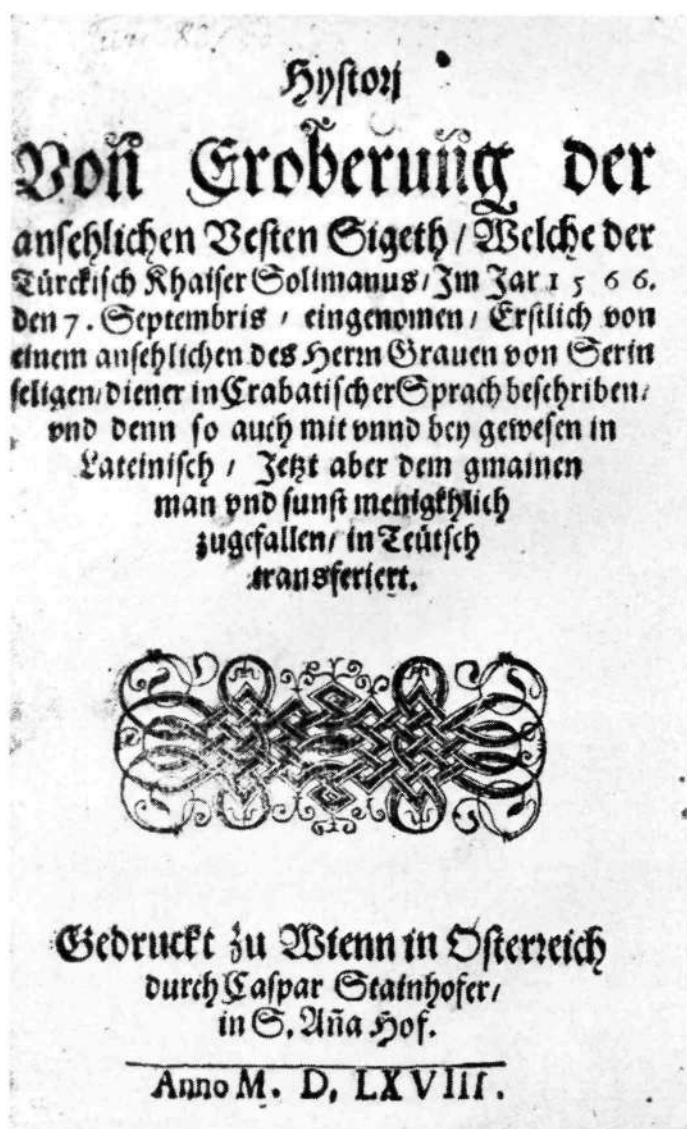
Slovita nemška filmska tvrdka *Tobis* je dala na razpolago sijajno »Zrcalo iz papirja«. Ta zvočni film je kakor nalašč ustvarjen za tako razstavo, da se je lahko vsakdo poučil, kako nastane časnik, a Centralni presburo je preskrbel toliko dobrih reportažnih filmov in žurnalov, da so bile zastopane tudi domače novine v živih slikah. Najpopolnejše predvajanje mikavnega in zanimivega sporeda je pa omogočila splošno znana tvrdka *Philips* s posojilom najmodernejših dvojne zvočne filmske aparature.

Paviljon »M« je pokazal raznovrstne oblike novin v podobah in z njimi v zvezi tudi reprodukcijske tehnike ter njihov zgodovinski razvoj pri nas. Ker je pa novinoznanstvo pri nas še nova veda, zavzemanje za novinoznanstvo načela in za znanstveno višino razstave ni moglo imeti popolnega uspeha ter so zato n. pr. odpadla dela živopiscev in freskantstva, da je ostala v skladišču celo fotografija v Evropi edinstvenega gregorijanskega Krista iz Crngroba s prizori iz vsakdanjega življenja tedanjih naših prednikov. Zato v skromnem kotu niso prišle do zaslužene veljave naše zgovorne končnice panjev, ki jih znanost ceni za posebno pomembno odkritje na novinoznanstvenem polju in za najzanimivejše ljudske novine s podobami, kakršnih ne premore ves svet. Slavna bakrena tabla, ki je stoletjem poročala o naši zmagi pri Sisku, si je naposled priborila časten prostor v kulturno-zgodovinskem oddelku, kakršnega pač zasluži ta častitljivi paladij naše dežele. In prav te ovire pri prizadevanju za znanstveno višino so mi najlepši spomin na razstavo, ker so predvsem tako priborjeni eksponati dosegli največje strokovno priznanje in celo zahvalo mednarodne znanosti, dvomljivce pa spreobrnilo v vnete pristaše novinoznanstva. Prav to spreobrnenje je pa najtrajnejši uspeh razstave, ki je nje mednarodni uspeh v čast vsemu slovenskemu novinarstvu in v prid tudi Ljubljanskemu velesojmu.

Še mnogo obsežnejša v tem oddelku bi bila lahko razstava *votivnih slik*, vendar je pa že njih malo števililo pokazalo, da smo tudi pri nas o pomembnih do-

godkih poročali s podobami. Na razstavi smo poleg table z zmago pri Sisku videli Herrleinovo sliko požara ljubljanskega trnovskega predmestja, a tudi požare v Škofji Loki, Radovljici in drugod, požig pri Mokronogu in padec graščakinje s konja, ranjenca v šotoru na bojišču, vihar na morju, procesijo na Bregu pri Kranju, ko so se od strele ustrahovani vaščani zaobljubili, da ne bodo nikdar več plesali. Posebnost je tabla s cenami živil in korcem za Rumfordovo juho, obešena v cerkvico sv. Petra pod Šmarjetno goro za sporočilo poznim potomcem o strahotah lakote l. 1816.

Zgodovinski razvoj grafičnih oziroma reprodukcijskih tehnik v naših krajih je bil ponazorjen od lesoreznega tiska na ploč mimo bakroreza, jekloreza, kovinoreza do litografije in do modernih fotokemičnih postopkov, hkrati je bil pa s temi listi prikazan tudi razvoj naše ilustracije od nemških lesorezov v slovenskih protestantskih knjigah pa do današnjih ilustracij. Upravičeno se lahko ponašamo z izdelki *Valvasorjeve delavnice na Bogensperku* in javnost je bila na razstavi prvič opozorjena, da so bili stebri tedanjega razcveta tudi domači grafični umetniki: novomeški sodnik *Ivan Koch*, *Andrej Trošt* in *Matija Grajzar*, ki

Samuela Budine poročilo o smrti Nikole Zrinjskega pri Sigetu

se je tudi signiral »Carniolicus«. V tej zbirki smo videli več doslej neznanih, predvsem Troštovih del. Posebno so zanimali primitivni lesorezi anonimnega ljudskega umetnika, ki je po letu 1800. vrezal dolgo vrsto raznih podob in tudi nekaj karikatur ter nas s svojo preprostostjo prestavil daleč nazaj v dobo prvih samcev (Einblattdrucke). Bolj obrtniški so nabožnim in celovškim mladinskim knjižicam priloženi kovinorezi, dokler se leta 1844. v zadnjem letniku »Carnioliae« ne pojavijo ročno kolorirani bakrorezi po Kurz-Goldensteinovih originalih narodnih noš iz Korytkove še do danes neizčrpane zbirke. Najpopularnejše in najbolj razširjene v 19. stoletju so pa karikature v »Brenclju«, čeprav jih visoko presegajo Kličeve naslovne strani Levstikovega »Pavlihe«, a najvišjo stopnjo sta v minulem stoletju tudi v ilustraciji dosegla Janez in Jurij Šubic s prilogami dunajskemu »Zvonu«. Sicer so dela domačih grafikov kaj skromna, n. pr. ob pompoznih »tezah« ljubljanskega jezuitskega kolegija, ki so jih rezale v baker zlasti bavarske delavnice, vendar moramo z ljubeznijo do domačega zbrati tudi najpreprostejše podobice. Čeprav nimamo Dürerjev, pa lahko s svojo ljudsko likovno umetnostjo, predvsem pa s končnicami in podobicami, dokažemo svetu, da se je naš narod tudi na tem polju tako močno umetnostno izživil, kakor malokateri. Za splošno povprečno višino zadostujejo že končnice, ki se drugi narodi ne morejo ponašati z njimi! S tem pa seveda še ni rečeno, da bi ne imeli »visoke umetnosti«, saj vendar poznamo stensko in sploh cerkveno slikarstvo ter bomo pač še precej odkrili pri sistemskem raziskavanju grajske in meščanske likovne umetnosti.

S pomočjo g. Pavla Wintra je bila sestavljena izbrana zbirka domačih grafičnih listov, božjepotnih podob in sličnega, z namenom, da opozorimo na velik kulturnozgodovinski pomen te vrste tiskanih del.

Poseben oddelek je bil odmerjen tudi moderni ilustraciji, nastala je pa prav obsežna razstava, ki bi bila napolnila tudi Jakopičev paviljon. Udeležili so se je naši ilustratorji skoraj brez izjeme in vsak s tako množino del, da je bil aranžer g. prof. Saša Šantel vidno v skrbeh pred zamero na vseh straneh. Obiskovalci so morali spoznati, da imamo dosti dobrih ilustratorjev za vse potrebe, zlasti pa tudi več izvrstnih in duhovitih karikaturistov. Tako je posebno France Podrekar presenetil gledalce, koliko odličnih karikatur je že napravil. Ker je zaradi preoblega gradiva tega oddelka podrobnejši oris nemogoč, poudarjam samo to, da so ilustratorji morali prepričati tudi najširšo javnost, da nam ni treba ilustracij iskati drugje in jih naročati v inozemstvu. Posebno gospodarski krogi se večkrat pritožujejo, da ne morejo dobiti za reklamne namene primernih risb, zato naj pa grafiki prirede veliko posebno razstavo svojih del, ki bo gotovo dosegla nameravani uspeh. Da še vedno nimamo trajnega šaljivega in satiričnega lista, nam ni treba in tudi ne smemo naštevati vzrokov, ker pri nas glede dovtipa in karikature še vedno vlada popolna svoboda abderitstva.

Skoraj enakega pomena, kakršnega je bil Gutenbergov izum tiska s premakljivimi črkami ali novodobni izum stavnega stroja za tisk in novinstvo, je bil za ilustracijo izum fotografije in iz nje izvirajočih

reprodukcijskih postopkov. Naglo razmnoževanje je bistvo uspehov novinske velesile.

Tudi na tem polju je razstava pokazala, da smo prav tako med prvimi, saj je k razmnoževanju fotografije silno mnogo pripomogel slovenski pesnik in komponist, risar in izumitelj Janez Puhar, ki je prenesel negativ fotografije na steklo in pozitiv na papir ter tako pokazal pot k razmnoževanju.

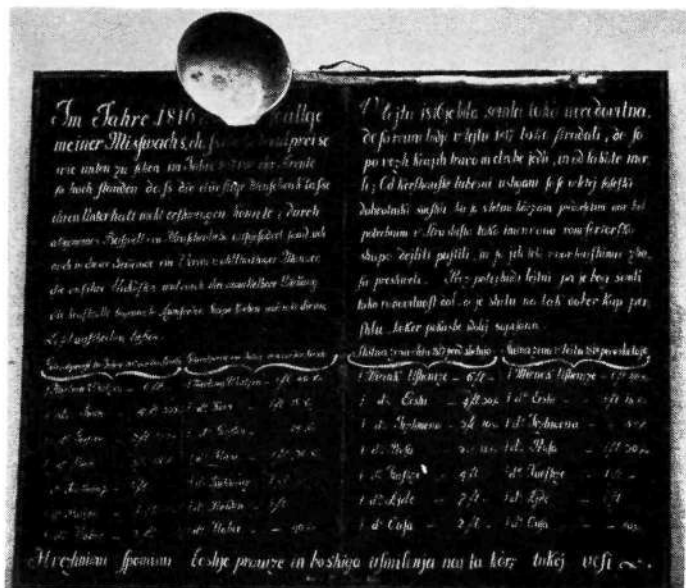
Predsednik Ljubljanskega fotokluba, g. Janko Branc, je zbral prav vse o tem slovenskem izumitelju epohalnega pomena in ga na razstavi z vseh strani predstavil tudi mednarodni javnosti, sam Fotoklub je pa prevzel nalogo, da pokaže razvoj fotografije v naših krajih do svojih svetovnih uspehov. To sicer zaradi počitnic in premajhnega prostora ni uspelo, zato nam pa Ljubljanski fotoklub na jesenskem velesejmu priredi veliko mednarodno fotografsko razstavo, kjer spet dokaže svoje prvenstveno mesto v umetnostni fotografiji na svetu.

Kakor so bili vsi paviljoni poživljeni s stroji in aparati v obratu, tako naj bi bili tudi v tem oddelku grafični umetniki vsaj pokazali, kako nastaneta lesorez in bakrorez. Odškodovala nas je Jugoslovanska tiskarna, ki je postavila popolno najmodernejšo klišarno, kjer je njen vodja znal vsakemu pojasniti in

Zwo warhaffte Neue zeittung/
2 Bnd gründliche Ges
 schichte/ sich den achten Januari zu Lã-
 bach hat zugetragen/ das ein Klein Kind ist ge-
 funden worden/ zu nechst bey der Stadt/ inu Schneeweyßen Bley-
 dern/ welches alda geredt/ vnd wunderbarliche ding
 hat angezeigt.
 Die ander/ Von erschrocklichen vnd erbärmli-
 chen Wunderzeichen/ vnd Mißgeburten/ zweyer Kinder/ Ge-
 schehen inn der Steyermark/ zu Rãckerparg/ den 8.
 Jenner/ dieses 15 93. Jars.

Novice o prkaznih v Ljubljani in pri Radgoni l. 1593.

Poročilo o lakoti l. 1816.

pokazati, kako nastane klišé, tako, da ga je razumel inteligent in tudi preprost človek, saj je bil pouk v tem pogledu obema enako potreben.

Jedro vse razstave je bilo v velikem paviljonu »J«, ki je bil s paviljonom »N« in s paviljonom Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (»L«) odmerjen za razstavo pisanih in tiskanih novin z vsem, kar je z njimi v zvezi.

Kulturnozgodovinski oddelek je predočil novinstvo in novinarstvo na naših tleh od 15. stoletja do današnjih dni. Najstarejše pisane novice na razstavi so bile iz leta 1471. in so se ohranile v benediktinskem samostanu Tegernsee na Bavarskem, ki je dobival tudi iz naših krajev za denar naročena poročila o važnih dogodkih. Za Ljubljano je posebno zanimivo poročilo o potresu l. 1511., druga pa z večino poročajo o razsajanju Turkov po naših krajih. Te najstarejše novine iz naših krajev hrani Bavarska drž. biblioteka v Monakovem v dveh debelih »Tegernseeških fasciklih«, ki je nanje razstava prvič opozorila naše znanstvene kroge. Da je tudi ljubljanski magistrat imel naročene pisane novine, nam je odkrila beležka v knjigi izdatkov za leto 1620., ko je graškemu poštarju Evstahiju Khanu, njegovemu pisarju in gospodu Krištofu Khaltenhauserju za take novice — novalia plačal 40 fl. 50 kr. kranjske veljave. Mnogo novega so domov pisali tudi naši protestantski pisci in na razstavi smo videli Trubarjevo pismo z novicami, prav tako pa tudi nekaj »Fuggerjevih novin«, ki jih je zbrala svetovna trgovska hiša Fuggerjev in jih je ogromna množina ohranjenih na Dunaju in v Augsburgu. Hrvatski zgodovinarji so deloma že črpali iz dunajskih Fuggerjevih novin, naposled pa mora tudi naša znanost pričeti z ukoriščanjem obeh omenjenih bogatih virov naše zgodovine.

Če ne upoštevamo lepaka, ki ga je leta 1482. po Baslu nalenil preganjalec krivovercev in inkvizitor čarovnic Henrik Krämer proti nekemu domnevno kranjskemu nadškofu Andreju (ker ta »Craynensis« gotovo ni bil niti škof, še manj pa nadškof kranjski ter najbrž niti Kranjec), smo pa na razstavi prvič videli tudi najstarejše tiskane novine, namreč samca iz leta 1515.

s poročilom v verzih o slovenskem kmečkem uporu ter s prvimi slovenskimi tiskanimi stavki: »Stara prauđa.. Leukhup, leukhup... woga gmajna...«. Največje skomine so pa pri poznavalcih zbužali dragoceni tiski, z večino unikati, iz Bavarske drž. knjižnice, ljubljanske Drž. študijske knjižnice in Narodnega muzeja, ki mi je z njimi, v zvezi s pisanimi novinami, uspel dokaz, da se je v časih turških bojev razvila v naših krajih važna poročevalska centrala, ki je z novicami zalagala Evropo. Peter Stern iz Ljubljane, Nikolaj Jurišič, Benedikt Kuripečič, Samuel Budina, Jurij Kisel s Studenca, Gregor Bregant i. dr. so bili zelo uspešni novičarji ter so njihova poročila ponatiskavali in posnemali v najrazličnejših oblikah in več jezikih.

Primerjava črk raznih Mandeljčevih in drugih tiskov nam je pa napravila tudi malo presenečenje. Čudno se mi je zdelo, da na znanem tisku »Neue Zeitung.. Wie der Türck ist.. für die Stadt Medlinge gezogen...« poleg letnice 1578. ni natisnjeno niti tiskarjevo ime niti ime kraja, kakor imajo te podatke vsi Mandeljčevi tiski. Tudi lesoreznicnih ilustracij ni Mandeljč rabil pri drugih svojih drobnih tiskih, naposled sem pa še ugotovil, da ta prvi ljubljanski tiskar sploh ni imel takih črk, s kakršnimi je tiskan ta letak, ki je doslej še pri vseh avtorjih in bibliografih z vso gotovostjo veljal za Mandeljčev tisk ter sem ga tudi sam že nekajkrat opisal za prvi ljubljanski ilustrirani list. Ta po najzanesljivejših in največjega zaupanja vrednih prednikih podedovani greh

HERBARDIAVR.
SPERGY BARONIS ETC.
Rerum Domi Militiaque Praeclarè gestarum gloria Praestantissimi, Vita et Mors, ad salutem et commodum Patriae transacta, et in Coruatiæ extremis finibus ad Budatsb-kum X. Calend. Oct: in prælio aduersus Turcas, omnis memoriae crudeliss:

Christianorum salutis oppugnatores, gloriosissime appetita.

A

Georgio Khisl. de Kaltenprun Hereditario amplifs: Ditionis Goritziensis Dapifero properanter & turbulentè descripta.

LABACI EX OFFICINA IOANNIS. Marlij., M. D. LXXV.

Prve novice domačega pisca, ki so izšle v Ljubljani

moram popraviti in zanimivi tisk vzeti Mandeljcu ter ga prepustiti drugemu tiskarju, najbrž Widmanstetterjevi tiskarni v Gradcu.

Preden se ločimo od teh častitljivih redkosti, se moramo zahvaliti Bavarski drž. biblioteki, predvsem pa direktorju oddelka, znamenitemu strokovnjaku dr. Karlu Schottenloherju, avtorju velikega dela »Flugblatt und Zeitung« in drugih del, ki je prvi opisal tudi Tegernseeške fascikle kot pisane novine ter nam z vso ljubeznivostjo zbral in izbral toliko pomembnega gradiva ter s svojo dobrohotnostjo uspešno posredoval tudi posojilo unikatov.

Pri poznejših predhodnikih pravih časnikov in časopisov je bilo na razstavi še marsikaj doslej neopaznega in nezabeleženega, vendar pa dosti o tem, ker sem že za razstavno knjigo napisal nekaj vodič po tem oddelku z naslovom »Skozi stoletja za našim novinarstvom«.

Najhuje je pa zaradi premajhnega prostora trpel oddelk, ki naj bi bil po dr. Šlebingerjevem, tudi v razstavni knjigi objavljenem bibliografskem pregledu pokazal vse slovenske časnike in časopise, poleg teh pa tudi njih drugojezične spremljevalce, rokopise urednikov in glavnih sodrušnikov, portrete, raznovrstne druge tiske in sploh gradivo, ki bi ilustriralo posamezne dobe in dogodke. Če pa pomislimo, da dr. Šlebinger navaja 1074 slovenskih časnikov in časopisov, lahko izračunamo, koliko bi samo za to zbirko potrebovali prostora, če za vsak list računamo samo četrt kvadratnega metra. Vsaj pri glavnih listih bi morali pokazati razne spremembe velikosti in oblike, njih vabila na naročbo s programi, razne zgodovinske razglase in dogodke itd., da bi bili nekateri najstarejši časniki tudi na 5 in celo na 10 kv. metrih le skromno prikazani, kaj šele tudi nazorno novinoznansko obdelani. Edino jubilarntu Valentinu Vodniku in njegovim »Lublanskim Novizam« je bilo mogoče posvetiti precej prostora in za silo je šlo tudi še z dobo do leta 1850., vse poznejše gradivo je bilo pa stisnjeno do skrajne mere, a povojno povodenj našega periodičnega tiska je sila zajezila le na najpomembnejše in najzanimivejše pojave. V tej stiski so pa prihitele na pomoč tiskarne ter so v svojih oddelkih razstavile impozantne komplete Bleiweisovih »Novic«, »Slovenskega naroda«, »Slovenca« in drugih časnikov in časopisov, ki so jih tiskale in jih še tiskajo ter nekatere tudi izdajajo.

Posebni oddelki so zaokroženo pokazali in deloma tudi prav dobro obdelali mladinski, dijaški, dobrovoljski, uradni, emigrantski in izseljeniški, ženski, nabožni, tujskoprometni in sokolski periodični tisk. Naš inozemski izseljeniški periodični tisk je zgledno obdelal dr. Branko Vrčon.

Razmere so krive, da večina naših starejših časnikov in časopisov skoraj nikjer več ni ohranjena. Celotno posamezne številke so že redke, kompleti so pa pri nekaterih že prava rariteta, a tržaški in sploh primorski listi so izgubljeni, če se morda niso ohranili v tržaški ali dunajski knjižnici. V Sloveniji vse knjižnice skupaj ne bi mogle sestaviti popolne zbirke slovenskega primorskega periodičnega tiska, a za naš ameriški tisk ne moremo več dohnati niti vseh popolnih in točnih naslovov. Brez odlašanja moramo organizirati iskanje in zbiranje, da rešimo vsaj še ne-

Novice o obleganju Dunaja 1529., ki jih je napisal ljubljanski Peter Stern

Warhafftige handlung Wie vnd welchermaßen der Türck die stat Ofen vnd Wißbegier/Erslich durch Za. Ma. zu Hungern vnd Dehen zuegreiff Secretan/herrn Peter Stern von Labach kurglich Secretari vñ beschriben. Tschuoigend durch Tschuoigens Tschuoigens Bürger zu Tschuoigens mit mere ansehgung was von tag zu tag sich zutragen hat/auf angeben deren/so vnd anfang mit vnd dabey genehet Ist/geschriben vñ anlangt/Imptt einer cbs anfacure der stat Wien aufgang. 1529.

kaj, zato je pa treba naročila komur koli, ki bi imel samo to nalogo.

Da se ta za večino obiskovalcev papirnata puščava, ki je bila zaradi preobilice gradiva tudi za ljubitelje utrudljiva, vsaj nekoliko poži, je bila dvorana okrašena z nekaterimi slikami, ki so hkrati ilustrirale posamezne dobe. Najživahnejše in najbolj veselo bi bil moral delovati odrček s prizorom sejma, kjer pevec poje moritate, novičarka prodaja novine in relacije ter sejmarji gledajo strahotne dogodke tudi v kukalcu ter kupujejo na stojnicah razne letake in podobe prikazni na nebu ter drugih groznih dogodivščin. Čas in prostor sta bila spet vzrok, da lutke niso bile dosti pripravljene. Herrleinove slike so nas peljale v Vodnikovo Ljubljano in poleg portreta Zoisa, Vodnika in drugih sta vzbujala občudovanje obiskovalcev in obiskovalk krasna portreta dr. Lovra Tomana in njegove mlade žene Josipine Turnograjske, ki sta bila zlasti v romantičnih viteških kostumih pač ideal svojega časa. Najbolj je pa ustregel prirediteljem akad. slikar prof. Matej Sternen s svojima nalašč za razstavo naslikanima, po 3 m širokima in po 2 m visokima slikama, ki sta zamišljeni kot osnutek za dve monumentalni freski. Na prvi sliki »leta 1575.« v svoji tiskarni tiskar Janž Mandeljc z Jurijem Dalmatinom izroča mecenu slovenske knjige Janžu Kislu, graščaku s Fužin in ustanovitelju papirnice, prvo v Ljubljani tiskano slovensko knjigo, njemu posvečeni Dalmatinov prevod »Jezusa Siraha«. Nasproti skupine ljubljanskih, za slovenski jezik vnetih veljakov pa ob oknu prisostvujeta zgodovinski svečanosti rektor Adam Bohorič in mecenov sin Jurij Kisel z odtisom svojega letaka »Herbarta Turjaškega življenje in smrt«, ki je prvo v Ljubljani latinsko in tudi v nemškem prevodu natisnjeno novinsko delo domačega pisca. Na drugi sliki smo pa spet priča, ko žigo barona Zoisa in njegova prijateljca, Valentina Vodnika ter nakeljskega dekana Julija Japlja »ob novem letu 1797.« presenetita nadzornik Blaž Kumerdej in njegov svak, tiskar Friderik Eger s krtačnim odtisom 1. številke »Lublanskih Noviz«. Glej, pravkar sluga postavi na mizo vino in potico, toda Vodnik se postavi:

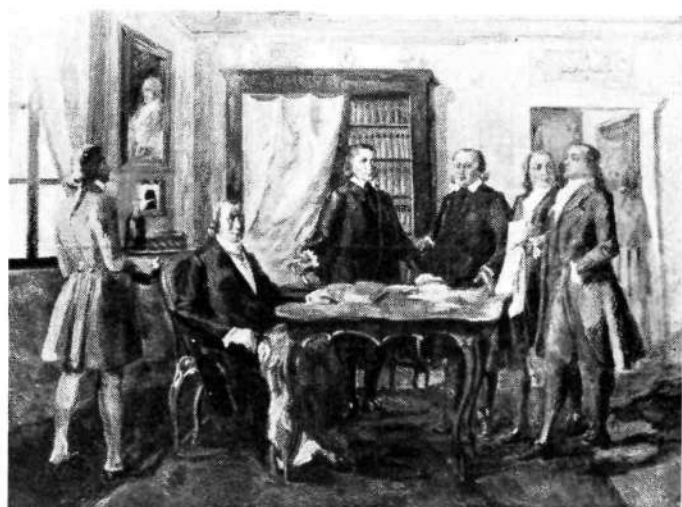

Matej Sternen: osnutek za fresko „1575“

»Sa nov lét potize
She take ni blo!«

Naj bi se baronoma Janžu Kislu in Žigi Zoisu pridružil še tretji mecen ter stopil k mojstru Sternenu in mu naročil, naj podobi naslika na steno nove palače Univerzitetne knjižnice! Tam bo po dvorana in na stopnišču gotovo dosti primernega prostora tudi še za fresko z Akademijo operosov ali za prizore iz Prešernove dobe, iz leta 1848. itd. Prav tako bi se pa ta ali oni za slovensko kulturo goreči veljak ovekovečil ali bi si postavila trajen spomenik ta ali ona družba ali zavod, če bi naročila, da kipar *Tone Kralj* ulije v bron ali pa izkleše svoje tri odlične kipe Trubarja, Herbersteina in Valvasorja, ki je z njimi okrasil reprezentančno dvorano razstave. Tudi akad. kiparja *Nikolaja Pirnata* graditelji slovenskega novinstva Vodnik, Bleiweis, Cegnar, Einspieler, Levstik in Jurčič čakajo na izdelavo v žlahtnem materialu. Posebno bi se pa te herme podale Novinarskemu domu, kamor naj bi postavili tudi bronastega »Desetega brata«, ki je z njim akad. kipar *Lojze Kogovšek* tako duhovito simboliziral slovenskega novinarja. Ker smo že pri umetnosti, pa nikakor ne smemo pozabiti akad. slikarja *Rajka Šubica*, ki so bili po njegovih načrtih in pod njegovim vodstvom izdelani vsi diagrami in grafiki tako, da so v resnici zaslužili najlaskavejšo splošno pohvalo. Zlasti se je ta mojster izkazal s svojim vsestransko imenitnim frizom, ki je z njim tako učinkovito in smotrno opasal dvorano za poročevalstvo in ponazoril vso zgodovino poročevalstva tako živo, da so se *Davorinu Ravljenu* starinsko šegavi verzi kar sami ulili iz peresa. Sodelovanje imenovanih slikarjev in kiparjev, mojstra *Plečnika* in arh. *Jožeta Mesarja*, ki je kolikor mogoče lepo opremil vso razstavo, ter skoraj vseh slovenskih ilustratorjev in karikaturov, ki sta jih zbrala akad. slikar prof. *Saša Šantel* in akad. slikar prof. *Mirko Šubic*, to splošno sodelovanje naših umetnikov pač najlepše odkriva, kako tesno je naša umetnost povezana z novinarstvom.

Edini prostor razstave, kjer je tudi pri največjem navalu vladal svečan mir, je bila pa samo z že neštetimi kipi in s slikami najbolj zaslužnih novinarjev okrašena okrogla dvorana, kjer so današnji novinarji

Matej Sternen: osnutek za fresko „1797“

počastili svoje umrle vzornike, od živih kolegov pa samo častne predsednike, ministre dr. Korošca, dr. Kramerja in dr. Kulovca. Razen kipov in velikih fotografskih reprodukcij novinarskih portretov v črnih okvirih ter zelenja ni bilo v tem *svetišču hvaležnosti* nobenih drugih eksponatov, ker bi bili lahko motili resno prostora, saj je na delo in zasluge teh mož opozarjala vsa razstava in je bila celo obsežna zbirka njihovih rokopisov zato razstavljen v kulturno-zgodovinskem oddelku. Dolga in težavna je bila pot od Trubarja in Herbersteina mimo Valvasorja do Vodnika ter njegovih »Lublanskih Noviz«, toda speljana v pravo smer, da je njih nasledniki kljub najtežjim oviram niso zgrešili nikdar. Z neprestanimi žrtvami so gradili cesto dalje k idealom in ciljem svojega naroda ter ga pripeljali v svobodo, svoj stan pa od »desetega brata« k Novinarskemu domu!

Za kipom »Desetega brata« in za modelom ter načrti Novinarskega doma, ki ga nameravajo graditi nasproti Narodnemu domu v Tomanovi ulici, kjer jim je prostor poklonila mestna občina ljubljanska, je pa obiskovalce sprejel veliki *oddelek z zgodovino in vsemi pripomočki poročevalstva* do najmodernejših izumov. Kakor že rečeno, je bila zgodovina poročevalstva od golobčka z oljkino vejico pa do radijskih poročil upodobljena na pičlo 50 m dolgem frizu akad. slikarja *Rajka Šubica* in pojasnjena z imenitnimi verzi urednika *Davorina Ravljena*. Skoraj preveč podrobno je pa dr. *Josip Birsa*, ki je uredil ves oddelek za poročevalstvo, obdelal poslovanje agencije *Avale*, ker si je s tem v svojo škodo prikrajšal prostor na drugi strani, kjer bi bilo njegovo znanje prišlo mnogo bolj do veljave. Tega mu seveda nikdo ne bo očital, saj se je prav za prav žrtvoval za *Avalo* kot vodja njene ljubljanske podružnice. Slike, fotografije, načrti, grafiki, modeli in drugi taki pripomočki so prikazali današnje poročevalstvo in tudi njegovo zgodovino ter njegove naloge in težko delo z vseh strani. S *Hellovim* aparatom, ki brezžično sprejema poročila in jih hkrati tudi piše, nadalje z aparatom za telegrafsko prenašanje slik in rokopisov ter s čudovitim daljnopisom in podobnimi pridobitvami moderne tehnike, ki jih je izdelala in dala na razpolago svetovna tvrdka *Siemens & Halske*, je razstava pridobila tudi za širše

kroge najbolj učinkovite privlačnosti. Daljnopis, ki je v Nemčiji že uveden, kakor pri nas telefon, ima pred telefonom še to prednost, da lahko isto pismo pišeš več adresatom hkrati, ko po telefonu lahko govoriš samo z enim. Če n. pr. bančna centrala javlja svojim podružnicam kako okrožnico, jo tipkarica v centrali tipka na svoj stroj, stroji v podružnicah po raznih mestih jo pa pišejo. Pri Hellovem aparatu, ki jih ima Avala že več in bi ga celo potrebovala tudi ljubljanska podružnica, pa loviš razne oddajne postaje in čitaš poročila, namesto da bi jih poslušal. Zveza daljnopisa s stavnim strojem, ko homo tako rekoč tiskali po telefonu, ni več daleč, a za cilj smatrajo izumitelji brezžični stavni stroj. Ko bodo svetovni narodi dosegli ta cilj, si bodo pa slovenski izumitelji morali pričeti beliti glavo z brezžičnim prevajanjem iz vseh svetovnih jezikov v slovenščino.

Največ nebeške potrpežljivosti, marljivosti, truda in težkega, skrajno natančnega dela je bilo pa v *statističnem oddelku*, kjer je vse ogromno, za statistiko potrebno gradivo zbral in obdelal sam *Ivo Lapajne*. Za to delo bi bila vsaka hvala premajhna, vsak superlativ samo medla prisposoda! Samo majhen del tega je Ivo Lapajne lahko opisal in objavil v razstavnih knjigi pod naslovom »*Razvojne smeri slovenskega novinarstva*«, kar pa lahko sedaj brez večjih težav izpopolni v težko, debelo knjigo z vsem, kar s te strani potrebuje novinarstvo. Vse to je pa ponazoril z odličnimi modeli, sijajnimi diagrami in grafikoni, da je bilo razumljivo, kolikor je pač pri takih prikazih mogoče. Pozabiti namreč ne smemo, da so diagrami in grafiki tem težje razumljivi, čim manj jih je in čim več hočejo povedati. Spet smo torej pri jezovih časa, prostora in sredstev! Splošnega priznanja sta bila po zasluženju zlasti deležna oba velika modela, ki je bila z njima prikazana razširjenost raznovrstnih naših časnikov in časopisov v dravski banovini in po vsej Sloveniji, poleg tega pa hkrati tudi višina načitanosti po raznih deželah in okrajih. Ta dva modela, kakor tudi grafiki in diagrami, ves kulturnozgodovinski oddelek in sploh vsi oddelki razstave so bili pa najočitnejši dokaz, da je *gnezdo, središče in glavno torišče slovenskega novinarstva in slovenske kulture od nekdaj bilo, je dandanes in bo še nadalje — edino Ljubljana!*

Prav zelo so se potrudile in z velikimi stroški aranzirale svoje *posebne razstave* naše najbolj znane *tiskarne*, ki tiskajo časnike in časopise. Vse so prav krepko izpopolnile posamezne oddelke razstave ter dokazale, da so kos tudi najtežjim nalogam. Posebno pa moramo še pripomniti, da imajo naše tiskarne prav *mного smisla* za umetnostno opremo svojih izdaj. Tudi tujei so pohvalno opozarjali na opremo in izvedbo naših tiskarskih izdelkov ter pristavljali, da so slovenske tiskarne ne samo kos, temveč tudi za zgled mnogim drugim državam.

Narodna tiskarna je v prvi vrsti počastila Vodnikov jubilej z dolgimi vrstami letnikov najstarejšega slovenskega dnevnika, »Slovenskega naroda«, in najvažnejšega literarnega časopisa »Ljubljanski Zvon«. Oba lista je obdala s slikami urednikov in sotrudnikov, ki so med najbolj zaslužnimi delavci za napredek naroda na najrazličnejših poljih. Seveda je razstavila tudi letnike »Jutra«, »Domovine«, »Življenje in sveta« in drugih listov, toda s svojo razstavo je hotela v prvi

Tone Kralj:
Primož Trubar

vrstli izkazati čast svojim slavnim urednikom in sotrudnikom ter na ta način proslaviti jubilej slovenskega novinarstva.

Nasprotno je pa *Delniška tiskarna* šla mimo svoje slovitve zgodovine in razstavila samo sedanje svoje edicije, saj je na polju družinskih in ilustriranih časopisov danes vodilna v Sloveniji. Prav širok delokrog je pokazala tudi tiskarna »*Merkur*«, ki tiska uradne časopise in tudi naša strokovna glasila.

Z vso upravičenostjo je pa poudarila svojo tradicijo *Univerzitetna tiskarna J. Blasnika nasl.* Svoja najpomembnejša dela je razporedila v posebno zgrajenem prostoru, ki je po zamisli arh. *J. Plečnika* napravil zanj načrte ing. arh. *Ravnihar*. Nizka kamrica z lesenim stropom je ustvarila pristno starinsko okolje, kjer so prišli do popolne veljave vsi razstavljeni dragulji naše književnosti, kakršni so Prešernove in Levstikove pesmi ter beletristična dela iz dobe prvega razeveta našega leposlovja. Prav tako so mikali letniki »*Carnioliae*«, »Slovenskega cerkvenega časopisa«, ki je iz njega izšla »*Zgodnja Danica*«, slavna Cigaletova »*Slovenija*«, Malavašičev »*Pravi Slovenec*«, prvi slovenski uradni list »*Ljubljanski časnik*« ter naš najbolj razširjeni časopis — »*Pratika*«, predvsem pa seveda nadaljevanje Vodnikovih »*Lublanskih Noviz*«, ki so se leta 1843. prerodile v »*Kmetijskih in rokodelskih Novicah*« ter izhajale pri Blasniku prav do l. 1902. Četudi ne omenjam vsega drugega periodičnega tiska in knjig, ki jih je tiskala ta tiskarna, vendar nas je tudi še s pomočjo starih ilustracij, zlasti pa koloriranih in nekoloriranih bakrorezov, lesorezov, kovinorezov in litografij poučila, da se v Blasnikovi tiskarni najjasneje odraža zgodnji razmah slovenskega novinarstva in književnosti sploh. Če pa pri tem še upoštevamo, da je po najnovejših izsledkih *dr. Janka Šlebingerja* ta tiskarna tudi prava naslednica Mayrove tiskarne in zato daleč najstarejša tiskarna v Ljubljani, lahko trdimo, da je njena zgodovina najtesneje povezana z zgodovino našega duhovnega življenja že nad 250 let! Zato je bila njena razstava tudi pietetno zamišljeni kabinet najdragocenejših rokopisov in mnogovrstnih zakladov našega tiska. Kdo bi v tem malem muzejčku pričakoval knjigo v čipevskem jeziku Indijancev? Baraga jo je napisal v Ameriki in dal tiskati Blasniku v Ljubljani!

V paviljonu »*J*« je bila nasproti Blasnikove kamrice urejena podružnica *radijsko-oddajne postaje Ljubljana*, kjer so obiskovalci lahko opazovali vse življenje v

študiju. V celoti je pa radijsko-oddajna postaja s svojimi petimi in govornimi oddajami predvajala najmodernejše novine, ki že tekmujejo s tiskanim časnikom in časopisom. Njen vodja univ. prof. dr. *Marij Osana* je sicer daleč čez mejo sloveč strokovnjak, vendar pa menda še ne namerava novinarjem odjesti kruha, temveč bi jim rad samo pomagal z izpopolnitvijo pripomočkov za prenašanje novic.

Tudi v paviljonu »N« so se še nadaljevale razstave posameznih tiskarn, saj je tu razstavila svoja lepa dela tiskarna sv. *Cirila iz Maribora*, ki se zlasti postavi z najstarejšim časnikom v Sloveniji, namreč s »Slovenskim gospodarjem« in njegovim nekdanjim urednikom, častnim predsednikom vse razstave — ministrom *dr. Antonom Korošcem*. Seveda je fotografirala tudi njegovo uredniško sobo. Poseben oddelek je imel tudi *sokolski tisk*, ki se je porodil v Sloveniji in razširil po vsej državi v najrazličnejših oblikah.

Drugače je pa ta paviljon predočil, *kako nastane časnik*. Na velesejmu so v tem paviljonu namreč izhajale jubilejne »*Ljubljanske Novice*«, urejevane, stavljene, tiskane in razpošiljane kar pred očmi gledalcev. Uredništvo je poslovalo ves dan, saj je nekega dne moralo pripraviti celo dve izdaji. Največje zanimanje na razstavi je pa vladalo za delo in stroje v

tiskarni, ki jo je po zamisli izkušenega načelnika tega oddelka *g. Maksa Hrovatina* opremilo ljubljansko zastopstvo zagrebške tvrdke *Chromos* z najmodernejšimi stroji nemškega, angleškega in ameriškega izdelka. Tiskarji, ki so imeli vse dni polno gledalcev in poslušalcev, so neprestano razlagali čudeže stavnega stroja in drugih postopkov pri tisku, da so se v tem oddelku gledalci v resnici naučili prav mnogo potrebnega. S svojimi vodstvi in razlagami so se člani *zvezne organizacije Zveze grafičnih delavcev in delavk Jugoslavije* s predsednikom *g. Sternadom* na čelu izkazali za izvrstne in najbolj pridne predavatelje na razstavi. Prav učinkovito je bil urejen tudi *oddelek za oglase*, ki je prepričeval gledalce o velikem pomenu oglaševanja v listih. Tudi ta oddelek je po originalni zamisli *g. Lojzeta Novaka* in s sodelovanjem *ljubljanske podružnice Udruženja grafičnih faktorjev* opozoril našo javnost na dosti novega in upoštevanja vrednega. Ker pa tiskanih časnikov in časopisov ni brez papirja, zato so *Združene papirnice Vevče-Goričane-Medvode* uredile na razstavi pravo papirnico v obratu, ki je imela tudi ves čas polno hvaležnih gledalcev.

Vsa razstava v malem je bila pa v paviljonu *Zbornice za TOI* (paviljon »L«), kjer je imela svojo posebno razstavo *Jugoslovanska tiskarna*. Edino to vo-

Oddelek Blasnikove univerzitetne tiskarne

dilno podjetje je upoštevalo novinoznanska načela pri ureditvi svoje razstave in v resnici vzorno pokazalo svoje velike zasluge za širjenje tiska med slovensko ljudstvo. Impozantni skladi vseh letnikov »Slovenca« ter premnogih tednikov in mesečnikov so nepristranskemu gledalcu prepričljivo ponazorili priznanja vredni delež tega podjetja pri načitanosti našega naroda. Vzorno, kakor novinstvo, je bilo ponazorjeno tudi delo tiskarne, predvsem so pa presenečali njeni uspehi na polju reproduktivne tehnike, zlasti pa barvnega bakrotiska iz vdolbenine. Da tudi pri vezavi knjig lahko tekmuje z inozemstvom, je pa dokazal knjigoveški oddelek te razstave, ki jo je vso s posebnim znanjem pripravil in uredil ing. *Jože Sodja*.

Nikjer pa ni bilo Družbe sv. Mohorja. Vsak objektivni človek mora obžalovati, da ta edini slovenski knjižni in tudi novinski zavod ni razgrnil svoje mogočne razširjenosti in svojih veličastnih števil, ki pri tako malem in revnem narodu morajo imponirati vsemu svetu.

Razstava slovenskega novinarstva je na najdostojnejši način proslavila jubilej »Lublanskih Noviz« ter počastila prvega slovenskega urednika Valentina Vodnika in tudi njegove prednike in naslednike, ki so s svojo požrtvovalno vztrajnostjo pomagali narodu na vseh poljih in ga pripeljali do svobode, ko enakovreden z drugimi narodi gradi kulturo človeštva. Nazorno je pojasnila novinarsko delo ter razložila vse njegove pripomočke in s tem razširila znanje tudi najširših plasti naroda, hkrati pa je opozorila na pol tisočletja staro tradicijo slovenskega novinarstva in tako dvignila ugled našega naroda v svetu. Delu novinarjev je pomagala do veljave in 30 letnim prizadevanjem njihove organizacije do zasluženega priznanja ter do spoštovanja novinarskega stanu. Razstava je slovenskim novinarjem prinesla tudi pohvalo in zahvalo mednarodnih strokovnih krogov, ki je v čast vsemu narodu. Dokazala je, da je v Ljubljani osredotočeno

Razstava Jugoslovanske tiskarne

vse novinarsko delovanje, zato pa moramo poslušati tudi klic mednarodne znanosti, da v čim najkrajšem času v Ljubljani ustanovimo zavod za novinoznanstvo.

